

6. Krasna, J., Meladze, G. (2021). The «Fore plus One»: the Changing Power Politics of the Middle East. *The Moshe Dayan Center Occasional Paper*. URL: <https://dayan.org/content/four-plus-one-changing-power-politics-middle-east>.
7. Lecha, E.C. (2017). Liquid Alliances in the Middle East. *Barcelona Center for International Affairs Report*. No 169. URL: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/nl_169/liquid_alliances_in_the_middle_east.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-269-5-9>

Каковкіна О. М.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДНІПРОПЕТРОВЩИНА І КУБА У 1960-Х – 1980-Х РР.

Зв'язки СРСР з «островом Свободи» у часи Холодної війни були «на вістрі» не тільки у політичному розрізі, а охоплювали практично усі напрями співпраці. Це відбилося на дослідженнях істориків, які радянсько-кубинським відносинам присвятили не одну сотню публікацій різного обсягу. Стосовно Куби, то відносини з нею України поглиналися союзним рівнем, що було властивим для дослідження міжнародних зв'язків СРСР з різними країнами (як, наприклад, дисертація кубинського дослідника, захищена в СРСР [5]). «Ювілейна» дата подій Карибської кризи 1962 р. актуалізує тему та спонукає вести розмову не тільки про глобальну політику та її провідних гравців, а й не таких помітних, і практично невідомих більшості, учасників відносин з Кубою.

Тема регіонального виміру українсько/радянсько-кубинських відносин запропонована у межах дослідження міжнародних зв'язків Дніпропетровської області у 1945–1991 рр. Мета цієї розвідки – висвітлити основні напрями зв'язків регіону з Кубою у 1960-х – 1980-х рр. Інформаційну базу дослідження склали матеріали регіонального походження – преси та фондів Державного архіву Дніпропетровської області (ДАДО).

Активна радянсько-кубинська співпраця розпочалася після відновлення дипломатичних відносин держав у травні 1960 р. і стрімко набирала оберти. Їх законодавчу основу склали низка угод, реалізація яких покладалася й на Україну. Матеріали, які розкривають особливості зламу великої політики на локальному/регіональному

рівні, містяться у фонді Дніпропетровського раднаргоспу ДАДО. Мова йде про «Листування з питань прийому і відрядження фахівців на Кубу 18 січня – 11 грудня 1961 р.» [3]. Увага до цієї теки документів обумовлена важливістю періоду їх появи: щойно було встановлено дипломатичні відносини СРСР з Кубою, і ступінь включення до них українського сегменту становить особливий інтерес. Більшість відряджень фахівців з України до Куби у 1961 р. базувалася на розпорядженнях Ради міністрів УРСР від 27 грудня 1960 р. [3, арк. 1–3, 5, 7–8, 25], окремі запити з проханням відрядити фахівців датовано більш ранніми числами грудня [3, арк. 4, 17]. Вже через декілька місяців після підписання міждержавних угод Україна включається у їх виконання, а одним з напрямів співпраці з Кубою стає економічний, у першу чергу гірничо-галузь, пізніше – практично увесь металургійний комплекс республіки.

Провідними центрами гірництва в області були і є підприємства Криворізького залізорудного та Нікопольсько-Марганецького марганцевого басейнів. Саме їх представники були учасниками співпраці з Кубою на початковому етапі відновлених відносин. Протягом 1961 р. до Куби були направлені для налагодження гірничої справи, навчання їй кубинців, фахівці з шахт Криворіжжя «Інгулець», «Саксагань», Піденного гірничо-збагачувального комбінату, а також інженери з науково-дослідницьких інститутів – «Кривбаспроект», «Механобрчермет» [3, арк. 1, 3, 5–7, 31, 67]. Їх зусиллями створювалися промислові галузі не тільки в Кубі, а й десятках країн, яким СРСР надавав «безкорисливу», «братерську» допомогу. Направлялися працівники з виробничим і керівним досвідом, здатні організувати навчання на місці. При цьому усі відрядження планувалися на тривалий термін – до 1 року, часто виїжджали з дружинами. Маємо факти й відмови надати своїх співробітників для роботи на далекому острові, як, наприклад, відомий дніпропетровський інститут «Укргіпромет» [3, арк. 12].

Вказані українські промислові підприємства не тільки відряджали фахівців до Куби, а приймали її громадян для навчання, беручи на себе фінансовий, побутовий бік їх перебування в Україні [3, арк. 40–42].

Кубинську сторінку життя українських фахівців та, відповідно – українську для кубинців, розкривають матеріали преси, на шпальтах якої конструювався образ чергового «друга» СРСР. Спільними рисами таких образів було посилення на «вічну», «непорушну» дружбу, «братерські» відносини, допомогу з боку СРСР. З кубинських персоналій, які ставали візитівками Куби були Ф. Кастро, Че Гевара, який тривалий час був культовою особою для поколінь не тільки радянської молоді, а й пострадянських нащадків, був міністром індустрії Куби. З ними були знайомі й представники Дніпропетровщини, яких кубинські діячі часто

вітали особисто [6]. Газетні публікації розкривають особливості «народної дипломатії» по-радянськи, яка сприяла формуванню близьких людських взаємин, обумовлених тривалим спілкуванням. Описи виробничих подорожей до Куби, спогади українців, які працювали або служили як військові на Кубі, насичені інформацією про культурні, побутові особливості життя кубинців [4, с. 126].

Одним з насичених напрямів зв'язків Дніпропетровщини з Кубою стало навчання кубинських студентів в українських навчальних закладах. Цікаво, що на офіційній сторінці Посольства України в Кубі про «глибокі традиції» в українсько-кубинському співробітництві йдеться саме (і тільки) стосовно сфери освіти. Згадується, що «за часів колишнього СРСР у вищих навчальних закладах України було підготовлено близько 9 тис. кубинських фахівців» [8].

В Дніпропетровській області центром освіти для кубинців став Кривий Ріг, де поєдналося теоретичне навчання з практикою на підприємствах міста. Цю першість Кривий Ріг перебрав після закриття Дніпропетровська для іноземців у 1959 р. Лідером навчання іноземців, а це в основному були студенти з країн Африки і Латинської Америки, зокрема й Куби, був Криворізький гірничо-рудний інститут, а також декілька технікумів [1, с. 2; 2, с.1; 7, с. 3]. Пік присутності кубинських студентів у місті припав на 1970-ті – 1980-ті рр.

Ще одним сюжетом, через який українсько/радянсько-кубинські відносини сповнювалися новим змістом, – історія кубинської діаспори в Україні, «шлюбна дипломатія»: внаслідок тривалих контактів українців й кубинців з'явилися нові родини й традиції як в Україні, так і на Кубі.

Збільшення кількості кубинських громадян в Україні стало підставою для відкриття в Одесі консульства Республіки Куба.

Отже, Дніпропетровська область була складовою доволі інтенсивних відносин УРСР та СРСР із Кубою. Напередодні та під час подій Карибської кризи в латиноамериканській країні перебували представники України, що може стати окремим предметом дослідження, як і численні факти взаємодії двох народів протягом 1960-х – 1980-х рр.

Список використаних джерел:

1. Віва, республіка! *Прапор юності*. 1985. 28 грудня. С. 3.
2. Гончаренко М. Студентський, інтернаціональний... *Прапор юності*. 1985. 1 травня. С. 1.
3. Державний архів Дніпропетровської області. Ф. 4521. Оп. 2. Спр. 2337. 119 арк.
4. Каковкіна О., Качур Є. Великі зв'язки маленького міста: Новомосковськ у зовнішньоекономічних відносинах України у 1950-х – 1980-х рр. *Збірник наукових статей «Universum Historiae et*

Archaeologiae = The Universe of History and Archaeology = Універсум історії та археології = Універсум истории и археологии. Дніпро, 2021. Т. 29. Вип. 2. С. 119–137.

5. Ортис Эрнандес Л.-А. Советско-кубинское сотрудничество в 70-е годы : автореф. дис. ... канд. ист. наук. М., 1984. 20 с.
6. Сліпак С. «Спасибі, компаньєро, Васілліє». *Прапор юності*. 1983. 1 травня. С. 2.
7. Ткачук В. «Тут зустріли одностудців...». *Прапор юності*. 1985. 1 травня. С. 3.
8. Українсько-кубинські відносини. 6 травня 2020 р. *Офіційна сторінка Посольства України в республіці Куба*. URL: <https://cuba.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayino-kubinski-vidnosini>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-269-5-10>

Фролова В. С.,

*аспірантка кафедри всесвітньої історії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

РАДЯНСЬКИЙ СОЦІАЛІЗМ У ВІЗІЯХ ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ГОСТЕЙ УКРАЇНИ КІНЦЯ 1940-Х РР.

Період другої половини 1940-х рр. в історії чехословацько-радянських зв'язків розглядався в численних працях радянських і чехословацьких учених з відповідних методологічних засад, які жорстко регламентували дослідника. Певний поворот в оцінках цього періоду відбувається у працях кінця 1980-х рр., коли у Чехословаччині вже відбулася «оксамитова революція» [2; 10]. Принципове визначення України як залежного, але учасника міжнародних відносин під патронатом московського центру, дозволило сучасним історикам значно розширити уявлення про зміст відносин ЧСР та СРСР у повоєнні роки [1; 3]. Одним з питань, яке видається важливим для з'ясування ролі України у відносинах з Чехословаччиною, є участь республіканських органів влади у пропаганді радянської моделі для її нових «споживачів». У свою чергу, постає питання про те, наскільки ці «споживачі», пересічні чехи і словаки готові були жити за радянськими зразками?

Мета дослідження – розглянути деякі аспекти українсько-чехословацьких відносин другої половини 1940-х рр.: на підставі неопублікованих джерел – матеріалів фонду ЦК КПУ Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ)